

DAGENS FRÅGOR

Den 14 november.

Devalverar Guldblockets sammanbrott efter den franska folkfrontens ekonomiska fiasko och den därefter avslutade Londonöverenskommelsen, åsyftande vissa lättnader i handelsutbytet mellan en del f. d. guldländer å ena samt England och U. S. A. å andra sidan, har t. v. åstadkommit ett visst tillfälligt lugn på valutamarknaden. Många orosfaktorer kvarstå dock. Prisutvecklingen i f. d. guldländerna likaväl som i det i många hänseenden utsatta England är ännu högst oviss. Framför allt svävar man alltjämt i ovisshet om Tysklands ställning och verkliga planer.

Såvitt man kan döma av skilda uppgifter från Tyskland, synes den allmänna uppfattningen i Tyskland vara att en devalvering ej synes nära förestående. När en devalvering icke företogs i samband med den franska myntförsämringen och i anslutning till Londonavtalet, ser man däri en bestämd föresats från Tysklands sida att ej nu vidta en liknande monetär operation.

Härvid måste man särskilt beakta, att den nationalsocialistiska regimen delvis betraktar en devalvering som en fråga om förtroende. Dessutom har det tyska folket ännu bittrare erfarenheter än fransmännen av vad en valutadepreciering kan medföra, och statsledningen vill säkerligen in i det längsta ta hänsyn till dessa folkpsykologiska faktorer.

Därtill kommer, att behovet av en devalvering för den tyska exporten ej är så trängande som i de förutvarande guldländerna. Tyskland har nämligen som bekant på andra vägar vidtagit olika exportfrämjande åtgärder. Genom sina olika mark och de understöd, som lämnas exporten genom avgifter från den inhemska industrien, vilka avgifter inflyta till och alltefter exportens behov utlämnas från den s. k. Ausgleichskasse, har en viss om ock naturligtvis konstlad konkurrenskraft kunnat upprätthållas för den tyska exportens vidkommande. Därigenom har Tyskland delvis frigjort sig från den höga markkursens olägenheter.

I detta samband bör även handelsbalansens utveckling beaktas. Så sent som 1934 registrerade Tyskland ett importöverskott på 284 milj. RM., vilket dock under år 1935 — delvis tack vare införlivningen av Saarområdet — förbyttes i ett exportöverskott å 111 milj. (importvärdet var 4,159 milj., exportvärdet 4,270 milj.). Handelsbalansens förbättring med ungefär 400 milj. hade huvudsakligast ernåtts genom importens nedskärning (7 procent såväl kvantitativt som efter värde beräknat), medan exporten uppvisade den relativt ringa ökningen av 103 milj. kronor. Denna tendens har — enligt de senaste offentliggjorda siffrorna — hållit i sig under innevarande års nio första månader. Aktivsaldot har januari—september 1936 stigit till 320 milj.; september månad i år uppvisade ett exportöverskott av 75,2 milj. mot

63,3 milj. samma månad i fjol. Aktivsaldots ökning har åstadkommit både genom importens minskning och exportens stegring.

Beaktas bör vidare den framgång, som regimen oavvisligen haft vid bekämpandet av arbetslösheten — sättet att eliminera arbetslösa ur statistiken samt den febrila upprustningens inverkan därvid ej förbisedda. Industrien »kör för fullt» i våra dagars Tyskland. Emellertid har den stora svårigheter att bekämpa på grund av bristen å råvaror. Då Tyskland har knapphet på valutor och förutom råvaror även måste importera vissa livsmedel är en sådan brist lätt förklarlig. Den för ett par veckor sedan kungjorda industriella fyraårsplanen, vars realiserande överlämnats åt Göring, har som känt är till syfte att skapa fram råvaror i landet och så långt som möjligt eller så långt som det anses önskligt göra Tyskland oberoende av utlandet eller åtminstone av stormakterna. Men ämnar för industriens del söka genomföra vad man redan försökt och delvis lyckats med beträffande jordbruket. Sålunda har det hittills lyckats Tyskland att till mer än 80 procent göra sig oberoende av import av vegetabiliska ämnen. I fråga om livsmedelsförsörjningen ligga svårigheterna för närvarande inom fettämnesområdet, och det har i svensk och utländsk press ej saknats hånande skildringar av fettämnesnöden och livsmedelsköerna. Det vill bestämt synas, som om dessa trångmål inom det animaliska området överdrivits. Framför allt borde ett hånande vara föga tillbörligt. Problemet för tyskarna är att i nuvarande prekära ekonomiska eller monetära läge söka inskränka fettvaruimporten så långt, att industriens oundgängliga råvarubehov tillgodoses. För vinnande av detta syfte har statsledningen sökt under rättvisa mot olika befolkningslager och landsdelar fördela förefintliga tillgångar, och härvid ha de ledande männen själva föregått med gott exempel, när det gäller att avstå och försaka. Samtidigt härmed har allt slöseri fördrivits; synnerligen betecknande äro uppmaningarna att ej kasta bort något, att tillvarata tanderêmetuber o. s. v., för att ta ett drastiskt exempel. Vid bedömandet av tyska folkets förmåga att kunna hålla ut och kunna realisera regimen's mål måste folkets beredvilliga disciplin att underkasta sig umbäranden tas med i räkningen. Och det torde vara en grundlig felbedömning av läget, om våra svenska socialdemokrater alltjämt och framdeles låta förleda sig av sitt nazisthat att undervärdera vikten för Sverige av vänskapliga relationer med ett folk, som uppenbarligen besitter de moraliska kvalifikationerna att utan knot genomgå de vedermödor, som möta på vägen, innan det som mål uppställda höggradiga ekonomiska oberoendet uppnåtts.

Om en devalvering bland annat med hänsyn till ovannämnda faktorer ej kan väntas ske nu, så torde den sannolikt dock så småningom komma att genomföras. När och hur detta skall ske, är omöjligt att bilda sig någon säker uppfattning om, helst som den monetära utvecklingen i omkringliggande länder bär på så många ovisshetsmoment. Men ej osannolikt kan en valutadepreciering väntas under loppet av nästa år. Antagligt är, att Tyskland och Schacht i samman-

hang därmed komma att framföra vissa villkor. Skulle ett tyskt steg i denna riktning bidra till att minska alla konstlade hinder för det internationella varuutbytet, vore detta mycket tacknämligt.

En annan tänkbar utveckling vore, att en stegring av produktionskostnaderna i de förutvarande guldländerna på det sätt, som nu för siggår i Frankrike, kommer att fortfara och att den varuprisrelation, som fanns mellan Tyskland och guldblocket före septemberdevalveringarna, mer eller mindre återvinnes. I ett dylikt fall saknar givetvis Tyskland det incitament till devalvering, som skulle ligga i strävan att hålla jämna steg i konkurrenskraft med f. d. guldländerna. Detta skulle dock förutsätta bland annat, att den franska folkfrontsregeringen skulle få fortsätta att driva sin inflatoriska politik, något som dock kan betvivlas med hänsyn till den reaktion, som folkfrontsregeringen i Frankrike av många tecken att döma utlöst i folket.

Vad en tysk devalvering skulle betyda för Sverige kan givetvis på förhand svårligen beräknas. Möjligen skulle den tyska konkurrensen i en del fall ökas ej blott på den svenska hemmamarknaden utan även i de fall, då svenska och tyska företag konkurrera på världsmarknaden. Men som ovan antytts skall man ej glömma, att konkurrensen redan är svår till följd av de åtgärder, som Tyskland företagit till främjande av sin utrikeshandel, såsom exportpremier, olika mark o. s. v. Man får väl hoppas, att dessa exportfrämjande men för den internationella handeln föga sunda åtgärder åtminstone delvis bortfalla, om och när en tysk devalvering företages.

Rexis- Den partipolitiska utvecklingen i Belgien efter världskri-
men. gets slut kan sägas ha varit ganska lugn. Partigrupperingen har f. ö. varit densamma ända sedan det demokratiska genombrötet på 1890-talet: katoliker—liberaler—socialister. De tre traditionella partierna ha bekämpat varandra med en viss måttfullhet, och förskjutningarna vid valen ha i regel varit ganska små. Sedan krigets slut ha katoliker och socialister varit nästan jämnstarka i parlamentet, dock alltid med någon övervikt för de förra; mellan dem har funnits ett numerärt mindre betydande liberalt parti, vars stöd dock varit nödvändigt för att skänka en partiregering tillräckligt underlag i parlamentet. Därjämte ha kommunister och de flamländska separatisterna, de s. k. frontisterna, innehaft ett antal mandat men ur parlamentarisk synpunkt kunnat negligeras. Koalitionsregeringar — mellan katoliker och liberaler — ha varit regel; i tider av kris, såsom åren närmast efter fredslutet, under franc-krisen och på den senaste tiden, ha även socialisterna ingått i ministären.

Sedan regeringarna Broqueville och Theunis misslyckats att föra landet ur krisen, bildade i mars 1935 outsidersn v. Zeeland, som några månader tillhört Broquevilles ministär, en nationell samlingsministär, i vilken katoliker, liberaler och socialister ingingo. Ministärbildningens kärnpunkt skall enligt uppgift ha varit, ej partiernas transaktioner och kompromisser sinsemellan, utan samtliga partiernas svårigheter att smälta det program, v. Zeeland personligen uppställt

Dagens frågor

som ett *conditio sine qua non* för sin medverkan. Omständigheterna tvingade samtliga partier att böja sig för den unge premiärministern. Utmärkande för den v. Zeelandska regimen ha varit dels regeringsmaktens expansion på parlamentets bekostnad genom fullmaktslagar, dels statliga ingripanden i näringslivet: här må erinras om t. ex. den statliga bankinspektionen samt om de s. k. *commissions paritaires*, ett slags råd bestående av representanter för arbetsgivare, arbetare och regeringen med uppgift att förebygga arbetskonflikter m. m. I det stora hela lyckades v. Zeeland med den uppgift, som framtvingat regeringsbildningen: att bringa reda i det finansiella kaos, som härskade, och regimen torde även ha varit populär. Läget var på hösten 1935 dock ännu så pass allvarligt, att man allmänt förutsåg fortsatt koalitionsregering under v. Zeelands ledning efter valen, som skulle äga rum följande år. Då uppträdde plötsligt framåt årsskiftet ett nytt parti, *rex*, som bedrev sin propaganda med exempelvis våldsamt, vilket ledde till att valstriden, mot tidigare förmodan, blev ytterst häftig. Valets utgång blev sensationell. Ställningen i kammaren efter valet blev (siffrorna inom parentes ange ökning eller minskning): katoliker 63 (—16), liberaler 23 (—1), socialister 70 (—3), kommunister 9 (+6), frontister 16 (+8) och rexister 21 (+21).

Regeringskoalitionen förlorade alltså ej mindre än 20 mandat; nederlaget drabbade som synes främst katolikerna. Kommunister och frontister gjorde stora framsteg. Men det sensationella var dock de 21 mandat, d. v. s. en tiondel av samtliga, som tillföll *rex*isterna, vilka framträtt blott ett halvår före valet. Belgien är ju känt som ett försiktighetens och det sunda förnufts förlovade land; nästan alla iakttagare, inklusive landets egna monarker, ha kunnat konstatera någon gång en viss brist på offervillig idealism men alltid mycket sinne för det påtagliga och jordiska. *Rex* var ett nytt parti, hade inga synliga fördelar att bjuda på; vad har kunnat locka en niondel av hela folket att rösta för det?

Först och främst torde man böra fastslå, att *rex*ismen, i varje fall hittills, måste identifieras med ledaren, Léon Degrelle. Denne, en blott knappt 30 års man, har ett tämligen brokigt förflutet. Till en början juris studerande i Louvain, avbröt han studierna i förtid och gav sig småningsom över till Amerika, där han enligt ej bestyrkta uppgifter bl. a. skall ha staterat i Hollywood. Av ett visst intresse är, att han lidelsefullt följde den religiösa kampen i Mexiko, vilket resulterade i att han vid återkomsten till fäderneslandet publicerade en artikelserie, som väckte en viss uppmärksamhet genom sin våldsamma ton. Degrelle började så arbeta inom en katolsk organisation, *l'Action catholique*, där han bl. a. ägnade sig åt tidskriftsförläggarverksamhet, vilken påstås ha lett till hans ruin. Senare lämnade han *l'Action catholique* för att starta en egen kristlig rörelse, *Rex*, vars namn anspelar på dess om man så vill valspråk: *Christus Rex*. Ännu hösten 1935 hade han gjort sig bemärkt blott inom en trängre krets. Genombrottet kom i november 1935. En av de stora katolska orga-

nisationerna, Fédération des cercles catholiques, hade samlats i Courtrai till sin årliga kongress, där Degrelle oväntat uppträdde med ett tal, som skulle göra honom känd av var man. Han vände sig med den största våldsamt mot de äldre katolska politikerna, icke minst mot kongressens egen ordförande, minister Segers, sade dem att de förlorat ungdomens förtroende, att deras förhållande till storfinansen var det skummas tänkbara, att de borde lämna plats för yngre, moraliskt högre stående personer. Tönen i talet framgår exempelvis av att en namngiven, känd politiker karakteriserades som ett »excrément vivant».

Degrelle begagnade sig av sin nyvunna ryktbarhet för att rikta ytterligare angrepp mot det katolska partiets koryféer och särskilt deras förbindelser med storfinansen. Landets ledande skikt döptes till »les pourris»; smädenamnet »bankster» är ett annat prov på Degrelles oförnekliga styrka i invektivet. I sin egen press, i pamfletter och på talrikt besökta möten — Degrelle är en ypperlig folktalare — fortsatte han sin kampanj mot »hyperkapitalismen» och det politiska livets korruption.

Hans angreppspunkter visade sig skickligt valda. Ett halvt dussin av honom utpekade politiker förklarade sig ämna lämna det politiska livet. Det katolska partiet införde stränga restriktioner på de katolska parlamentarikernas rätt att sitta i bolagsstyrelser o. d.

Dessa framgångar och den oerhörda anslutning, Rex erhöll icke minst från ungdomen, förmådde Degrelle att även delta i valet till parlamentet. Valkampanjen fördes efter samma linjer som striden mot katolikerna. Angreppspunkter funnos t. ex. i de stora skandalerna i den socialistiska Banque belge du travail och det katolska Boerenbonds bank, där ett antal politiker komprometterats. Någon vecka före valet inträffade en för dess utgång viktig händelse. Den redan nämnde Segers hade stämt Degrelle för ärekränkning och fordrat ett anseeligt skadestånd. Utslaget i målet, som följts med passionerat intresse i hela landet, blev sensationellt: domstolen i Bruxelles icke bara frikände Degrelle utan tillät sig även att i utslaget klandra Segers ekonomiska transaktioner. Vid valet erhöll Rex drygt $\frac{1}{4}$ miljon röster och 21 mandat. Samma dag förklarade Degrelle den nya valkampanjen öppnad. I hans plan ingår nämligen att föra en fortsatt, våldsam kampanj mot regering och parlament för att snarast möjligt framdriva nyval och åter nyval, till dess landet har givit honom majoritet. Intill den dagen skulle partiet förbli i opposition och i oberoende av andra partier. I höst har Rex dock ingått ett slags allians med frontisterna.

Flamländarna, vilkas ställning tillfälligt försvagades under kriget på grund av deras tvetydiga hållning vis à vis tyskarna, ha under 20-talet vunnit en del betydande framgångar, så exempelvis ett eget universitet. Den belgiska nyorienteringen på det utrikespolitiska området torde ej minst vara att betrakta som en eftergift, om inte direkt åt frontisterna, så dock åt den flamländska opinionen, hos vilken den nära förbindelsen med Frankrike aldrig åtnjutit större

popularitet; »Los van Franckrijk» är ju ett gammalt flamländskt fältrop. Frontisternas samgående med rex, som kan betraktas som ett vallonskt parti, är anmärkningsvärd; det torde förklaras av en ömsesidig önskan att i möjligaste mån effektivisera oppositionen; och det program i språkfrågan, som f. n. tillskrives Degrelle, är ur frontistisk synpunkt fördelaktigt: i flamländska delar av landet skall flamländska bli enda officiella språk, i de vallonska delarna franska, medan Bruxelles skall förbli tvåspråkigt.

Den negativa delen av det rexistiska programmet är redan antydd. Ett citat från en av Degrelles beundrare må återges som typiskt: »Det är hyperkapitalismen som förstört den gamla regimen... Medan de politiska partierna äro upptagna av förkastliga och onaturliga inbördes strider i religiösa, kulturella och sociala frågor, utsträcker den sitt välde, behärskar hela folket, ruinerar medelklassen, exploaterar handens och hjärnans arbetare.»

Vilka äro rexismens botemedel? Först gäller det att samla hela folket i en verklig front »populaire» (D. använder ordet närmast i samma betydelse som det tyska völkisch). Det gamla artificiella och omoraliska partiväsendet skall krossas. Framtidsstaten skall dock ej vara totalitär och unitär. Tvärtom skall en decentralisation — administrativ, språklig, kulturell, ekonomisk — genomföras; den nya samhällsordningen skall vara naturlig, organisk, korporativ och låta individen fritt utvecklas i hans naturliga miljö. De religiösa och kulturella tvistefrågorna skola lösas i en anda av rättvisa, jämlikhet, rimlighet. Rex har en positiv inställning till kristendomen.

I dessa f. ö. föga klart utformade huvudteser igenkänner man tankegångar från syndikalism, fascism, nazism, fransk neomouarkism samt sannolikt icke minst de stora påvliga encyklikorna Rerum novarum och Quadragesimo anno. En närmare bestämning av partiets karaktär torde vara omöjlig, då auktoritativ källskrift saknas och partiet f. ö. fortfarande befinner sig i ett i hög grad dynamiskt skede.

Även om det ännu är för tidigt att fixera rexismens betydelse, och även om händelserna söndagen den 25 okt. tvivelsutan rubbat Degrelles auktoritet, torde så mycket vara säkert, att rörelsen ej bör mötas med en axelryckning. Att 11,5 % av ett lands väljarkår — f. ö. anses Rex ha särskilt mycket anhängare i ännu ej röstberättigade årgångar — röstar på ett parti är i sig själv bevis nog, att det kommer med något psykologiskt väsentligt. Naturligtvis får man här ej bortse från bakgrunden: krisen — i Belgien funnos 1934 400,000 anmälda arbetslösa, vilket antal dock nedgått till cirka 130,000 i höst — och de stora skandalerna inom storfinans och politik. Vidare måste man nog se en ungdomens revolt mot gubbvälde: belgiska politiker synas också vara ovanligt durabla — socialistchefen Vandervelde t. ex. kom in i parlamentet 1894!

Å andra sidan kan det förefalla som om v. Zeeland redan innebure en förnyelse i belgisk politik. Han står utanför partierna, han har i hög grad stärkt exekutiven på ett impopulärt parlaments bekostnad, han har inaugurerat en utrikespolitik, som borde vara ägnad att

minska inre motsatser, han lär ej stå alldeles främmande för vissa korporativa tankegångar. Och han har positiva resultat att visa, såsom de nyss anförda arbetslöshetssiffrorna ge vid handen.

Slutligen må påpekas, att det gamla katolska partiet, ur vilket Rex torde kunna betraktas som en utbrytning, är ett heterogent parti med en konservativ flygel och en socialt radikal, sammanhållna blott av konfessionen, ett band som i våra dagar kanske ej har samma hållfasthet som tidigare. Det förefaller ej alldeles uteslutet, att en viss möjlighet föreligger för en delning eller omorganisation därav, som skulle kunna leda till rexismens införande i ett i sina huvuddrag oförändrat politiskt system. Det är icke första gången i Belgiens historia, som motsättningar föreligga mellan det katolska partiets statiska och dynamiska delar.

27/10 1936.

Schweizisk revy. Schweiz tillhörde länge de rikaste och mest blomstrande länderna i Europa. Turistväsendet utvecklades i takt med den industriella och agrikulturella produktionens uppsving. Landet blev en av Europas bankirstat. Exporthandelns relativa omfång blev rekordartat stort men samtidigt ökades också beroendet av världshandelns frihet. Efter kriget och särskilt efter 1930-talets kris har välståndet förbytts i ett svårt ekonomiskt betryck. Turisttrafiken har stagnerat, och dess utveckling har ej befordrats av det nybyggnads- eller utvidgningsförbud, som rätt alltsedan kriget och alltjämt strängt upprätthålles. Den protektionism i allehanda former, vartill Schweiz fr. o. m. 1921 tvangs, har visserligen skänkt den inhemska marknaden ett effektivt skydd men har i andra hänseenden måst hämma handelsutbytet. Även om bankvalven kunnat absorbera flytkapital i mängd, har landets kapitalmarknad lidit stora förluster på investeringar i Tyskland. Därtill skola läggas alla vedermodor, som vidmakthållandet efter 1931 av guldstandardens framkallat. Handelsvolymen har inskränkts, prisregleringarna och näringsingreppen ha blivit legio, de statsfinansiella bekymren ha vuxit och arbetslösheten har tilltagit, dock utan att nå samma proportioner som i Holland. Jäsningen inom folket har avspeglat sig i den framvällande jättefloden av politiska broschyrer och många gånger urladdat sig vid folkomröstningar. Den borgerliga regeringsalliansen (katolsk-konservativa, bondepartiet och frisinnade) har emellertid ridit ut stormarna och lyckades som bekant vid oktobervalet i föl om än ganska knappt bevara sin parlamentsmajoritet.

Den härskande regimen har under de senaste åren gjort upprätthållande av guldstandardens, »Währung», nästan till en äre- och trossak. Den leddes därvid av fruktan för prishöjningar och av omsorg om spararna, och den betvivlade möjligheten att genom en »postum» penningvärdesänkning kunna ta igen det förlorade på de redan upptagna exportmarknaderna. Den litade fast till den stora täckningen i Nationalbanken. Genom att göra bevarandet av guldstandardens till en fråga om nationell ärbarhet och kraft lyckades

den kväva »Freigeldners» opposition. Den borgerliga regeringen hade i sina monetära bemödanden ett säkert stöd hos de annars notoriskt oppositionella socialdemokraterna och i dessas förskräckelse för prisstegringar. Å andra sidan hade regeringen ej kraft eller kurage nog att fullfölja ett konsekvent deflationsprogram. I vintras genomdrev den dock sitt »finansprogram», d. v. s. en sanering av budgeten, avseende att under två år framåt fylla ut ett nytt gapande hål om 130 milj. fr. Denna sanering kunde möjliggöras blott genom att pålägga nya skatter och sänka förbundstjänstemännens löner utan att referendumfolket hördes; lönenedsättningen överskred dock ej den sänkning, som levnadskostnaderna undergått sedan lönerna fastställdes 1928. Regeringen krävde samtidigt och erhöll även obegränsad fullmakt att vidta åtgärder att skydda valutan. Likväl blev Schweiz vid den franska devalveringen med naturnödvändighet endast en hjälplös vasallstat inom guldblocket.

Händelserna vid den schweiziska devalveringen erbjuda ganska stora likheter med förloppet i Sverige vid övergivandet av guldmyntfoten. Endast någon dag innan regeringen-förbundsrådet tvingades att följa det franska exemplet hade ekonomiministern Obrecht avgivit den mest kategoriska försäkran om Schweiz' fasta föresats att försvara sin valuta; parallellen med dåv. finansminister Hamrins likartade bedyranden är fullständig. Vidare synes Schweiz precis som Sverige ha stått tämligen oförberett; det är begripligt, att den svenska regeringen för fem år sedan överrumplades av de oväntade händelserna, men förbundsrådet hade haft god tid att överväga eventuella åtgärder, ty den offentliga debatten hade i årtal liknat ett slags penningpolitiskt proseminarium och f. ekonomiminister Schulthess — Schweiz' faktiske näringsdiktator från kriget intill demissionen 1934 — hade till slut släppt sitt deflationsprogram och i stället offentligt propagerat för devalvering, till yttermera visso spående att denna före 1 okt. 1936 skulle bli ofrånkomlig. När förbundsrådet den 25 sept. måste taga det steg, som det alltid fruktat, handlade det emellertid med all kraft och beslutsamhet. Den nuvarande finansministern och fungerande presidenten Meyer — Neue Zürcher Zeitungs förre redaktör, nationalekonom till utbildningen, en högt begåvad men farbroderligt timid man — synes i regeringskretsen först ha motsatt sig devalveringsbeslutet men förde sedan lojalt och med utomordentlig skicklighet regeringens talan inför parlamentet. Detta, som redan var samlat till ordinarie höstsession, ägnade regeringsbeslutet långa och storstilade debatter, mera uppmärksammade i hela landet än kanske någon debatt sedan augustidagarna 1914. Striden gällde, om förbundsrådets budskap skulle mottas med gillande eller icke; under debatterna i kamrarna levde parlamentsledamöterna i den uppfattningen, att förbundsrådet in corpore gjorde kabinetsfråga av kravet på »approbation» — i så fall en ensamstående händelse i den egenartade schweiziska parlamentarismens historia — men fem minuter före nationalrådsdebattens slut (då majoriteten f. ö. redan var klar!) sökte Meyer något avtrubba udden i

regeringens hot. Samtidigt som den borgerliga majoriteten på några man när beslöt devalveringsbeslutets gillande — socialdemokraterna och gruppen Duttweiler röstade blott för aktens nakna läggande till handlingarna — gavs förbundsrådet oinskränkta fullmakter att skydda den nya valutan och förebygga socialt oförmånliga verkningar av myntförändringen. Sålunda har förbundsrådet fått rätt att med förbindande kraft avgöra kollektiva lönetvister, och vidare har det med stöd av sina »pleins pouvoirs» skyndsamt infört den mest rigorösa priskontroll, supplerad med officiella uppmaningar till befolkningen att ögonblickligen anmäla uppskörtare eller lagrare. Därmed har den schweiziska förbundsstaten ställts under samma administrativa »etatistiska» förmyndarskap som under världskriget.

Även på övriga punkter har regeringen genomdrivit sitt program. I sanktionsfrågan i vintras lyckades Motta få nationell samling till stånd, och hela äventyret förlöpte utan svårare påfrestningar på de olika nationaliteternas lugna samlevnad. Ej heller har det lyckats socialdemokraterna att få de officiella förbindelserna med Sovjetryssland återupptagna; Motta har i denna fråga fullföljt den politik, varåt han i Genève vid Rysslands introduktion i N. F. gav så väl-taliga uttryck. Medan Motta är den i socialdemokraternas läger mest förföljde regeringsledamoten, har han i borgerliga kretsar fått den ställning över partierna, som redan hans snart tjugufemåriga förbundsrådskap kan motivera; få länder ha i dessa tider en ädlare röst som sin andes stämma i världen.

I försvarsfrågan har bondepartiets försvarsminister Minger — ett slags förebild till vår Janne Nilsson, vilken äger Mingers envishet och eloquentia corporis men saknar dennes oförlikneliga folktalarbegåvning — genomdrivit främst 235-miljoners-anslaget till förstärkning av försvaret. Ett vackert vittnesbörd om det schweiziska folkets levande försvarsvilja skänktes, då försvarslånet övertecknades med ej mindre än 100 miljoner; detta överskott har förbundsrådet f. ö. ej tövat att ta hand om för framtida försvarsändamål. Statspropagandan för lånet var enastående i omfång, intensitet och »modernitet»; tidningar och radio meddelade varje dag rörande episoder om de små spararnas insatser eller om änkans skärv utan att därför förtröttas i påminnelser till de välsituerade. Genom lånet har den schweiziske genomsnittsborgaren fått liksom en större in-teckning i det fosterland, vars läge i denna spänningens tid ej kan vara hotfullare.

Som sin största seger vill sannolikt Minger räkna strömkantringen i försvarsfrågan bland de socialdemokratiska arbetarna. Långt in på 1920-talet voro socialdemokraterna under den bekante zimmerwaldaren Robert Grimms ledning principiella antimilitarister, nota bene så länge den borgerliga samhällsordningen bestod, och de roade sig med att precis som våra kommunister yrka avslag på hela »klabbet». Ej enbart Mingers förtjänst utan främst diktaturernas uppkomst i grannländerna ha föranlett omsvängningen. Den kom till synes första gången vid folkomröstningen om övningstidens förlängning

våren 1935, då socialdemokraterna ej längre som parti avvisade en försvarsförbättring. När partikongressen i år behandlade 235-miljoners-krediten, ogillades denna dock med 265 röster mot 257. Till minoriteten hörde nu — Robert Grimm, som utan att någon brytning i partiet skedde utträdde ur partiledningen. Parlamentsfraktionen »frigav» röstningen i frågan, och endast ett tiotal ledamöter i nationalrådet röstade emot det stora försvarsanslaget. Med all sannolikhet är dock denna försvarsvänlighet starkare bland partiets ledande män än bland massorna, vilket ej blott det nyssnämnda kongressbeslutet utan även den utomordentligt stora folkminoriteten vid fjolårets försvarsreferendum visade.

Även i ett annat hänseende var socialistkongressen av betydelse. Med stor majoritet avslogs där förslaget om att i folkfrontens tecken inleda ett socialdemokratiskt-kommunistiskt samarbete. Eftersom kommunisterna i Schweiz äro föga talrika, hade förslaget större principiellt än praktiskt intresse. Förslagsställare var den illustre Léon Nicole, Genève's nästan allsmäktige styresman sedan 1933. Nicole har ej blott härigenom utan även eljest lyckats värna sin ställning som Schweiz' mest hetsande och omstridde politiker. Ursprungligen lägre posttjänsteman, år 1933 dömd till fängelsestraff som anstiftare av de blodiga Genèvekravallerna den 9 nov. 1932, omedelbart efter straffets avtjänande vald av folket till regeringschef i kantonen, alltid opererande på yttersta vänsterkanten i förbund med en invandrad polsk jude, som antagit namnet Dieker och även fått säte i nationalrådet, har Nicole sökt inplantera spanska och franska seder i edsförbundet. Världshuvudstaden har också på sistone fått uppleva många scener i den lidelsemättade kampen för och emot Nicole. Häftigast gingo lidelsernas vågor, när den stridbare Jean Maria Musy — förutvarande katolskt-konservative förbundsrådet, efter 1935 åter ledamot av förbundsparlamentet — på en av sina föredragsturneer skulle i Genève tala om bolsjevismen som världsfara; mötet måste under nästan tumultuariska former upplösas, och polisen måste mota hem mötesdeltagarna, försiktigtvis på olika gator alltefter åskådning. (Genève är f. ö. icke det enda ställe, där Musy ställt upp sig mot ett retat publikum för att söka väcka Schweiz till en »Verjüngung» i katolicismens och korporatismens tecken.) Tumultet kring Musys första föredrag — Musy kom senare tillbaka och fick då inför ett kontrollerat och ransonerat auditorium tala ostört — illustrerar de svåra motsättningarna i våra dagars folkstyrda Schweiz. Det ger också på sitt sätt en illustration till Nicoles agitationsfras, uttalad på fransk mark, att friheten ej skulle längre existera i Schweiz. Genève's röde diktator tillhör icke de med medlen nogräknade, och hans skändande av sitt land har utmanat så starkt, att de borgerliga partierna ett tag voro betänkta på att liksom 1933 — trots avsaknaden av laglig rätt därtill — suspendera honom från förbundsparlamentet; de avstodo dock till slut från planen och åtnöjde sig med att avge en samfällid protest, vilken talmannen uppläste. Genève ligger för nära Frankrike och Spanien för att Nicoles rekommenda-

tioner för en folkfront skulle kunna utöva någon som helst lockelse på det ordnings- och frihetsälskande borgerliga Schweiz.

Sedan ovanstående skrivits har kantonen Genève valt parlament. Sedan 1933 ha de borgerliga haft majoritet däri, medan socialdemokraterna haft majoritet (fyra ledamöter av sju) i regeringen. Vid valet den 8 nov. befäste den borgerliga koalitionen (inklusive den halvfascistiska Union nationale) sin majoritet, erövrade 60 platser av 100 mot förut 55. Nicoles socialistiskt-kommunistiska block förlorade ungefär 1,000 röster och de borgerliga ökade ungefär 2,000. Den 29 nov. har folket att välja regering, och efter utgången i parlamentsvalen torde det icke vara något tvivel underkastat att Nicoles förlorar sin plats i regeringen och att hans regim får lämna plats för den s. k. nationella frontens »gouvernement de concentration». Anmärkningsvärt var att Duttweilers rörelse, som hade så stora framgångar vid fjolårets federala val i tyska Schweiz, fortfarande gjorde fiasko i Genève. För förbundsregeringen innebär valutgången i Genève en stor lättnad. Att den känner sig maktfullkomlig liksom att den i tid ämnar stävja kommunistiska eller andra revolutionära rådslag, visade den tydligt, när den för någon vecka sedan utan folkets hörande utfärdade en förordning mot samhällsomstörtande verksamhet, som till betydande delar innehåller detsamma som den omstörtningsslag, vilken 1934 under så många förvecklingar fälldes av folket i referendum.

Offentlig moral. Bland fenomenen i tiden ingår en humanitet och tolerans, bägge prisade såsom tecken på hög kultur. I själva verket äro de tidstecken på gott och ont. Under humanitetens och toleransens täckmantel få många företeelser florera, som varken äro uttryck för något andligt framsteg eller vittnesbörd om någon stigande moral. Till belysning av denna falska eller åtminstone farliga humanitet vilja vi beröra en episod ur årets valrörelse, varvid materialet hämtats ur en dombok vid en av vårt lands häradsrätter.

År 1912 hade rådhusrätten i en viss stad dömt dåvarande studenten N. N., som erkänt, för förfalskning av en lantbrukares namn å en växel å 48,000 kr., till 8 månaders straffarbete och ett års förlust av medborgerligt förtroende.

År 1913 efter avtjänat straff dömde en närbelägen häradsrätt N. N. för häststöld till 1 år och 6 månaders straffarbete; detta straff nedattes av hovrätten till 6 månaders straffarbete. I protokollet intogs en skrift såsom uttryck för N. N:s sinnesförfattning; enligt denna skulle han ha hotat sina ovänner; han ansåg sig ha blivit en »parias» och sade sig uppträda som »parias»; »nu skall jag bli landsvägsrövare i stor stil, gömma mig i... obygd, dra fram till häst med revolver...» o. s. v.

År 1914 häktades N. N. ånyo och rannsakades vid en annan häradsrätt i trakten, anklagad för rån begånget mot en kreaturshandlare. Efter undersökning å sinnessjukhus förklarades han såsom i saknad av förståndets fulla bruk samt farlig för den allmänna säker-

heten, för straffri samt internerades för sinnessjukvård. Om rånet kunna följande detaljer, citerade ur domstolsutslaget, förtjäna nämnas: »Beträffande därefter själva målet, så, enär svaranden medgivit, att han i avsikt att beröva målsägaren livet lockat denne med sig in i den i målet omförmälda skog och där framtagit sin medhavda revolver och riktat denna mot målsägaren under yttrande som inneburit att svarandens sista stund var kommen ävensom att svaranden efter det han övergivit sin berörda avsikt, utan att dock härom underrätta målsägaren, fortfarande hållit revolvern riktad mot målsägaren ej allenast, då denne med bön för sitt liv till svaranden utlämnat de pengar, som målsägande vid tillfället hade på sig, utan även under det svaranden satte sig i besittning av pengarna och av målsägaren tog löftet att denne skulle låta binda sig till händer och fötter av svaranden, på det att svaranden skulle kunna komma undan, finner häradsrätten svaranden hava gjort sig förfallen till ansvar enligt strafflagen 11 kap. 8 §, 14 kap. 15 §, 15 kap. 22 § och 4 kap. 1 §.»

N. N. vistades därefter å sinnessjukhus under sex år, tills han efter viss tids permittering utskrevs, f. ö. sedan medicinalstyrelsen första gången vägrade godkänna vederbörande sjukhusdirektions utskrivning. Sedan dess har N. N. varit instämd i ärekränkingsmål och av domstol förklarats icke vittneskapabel; i övrigt har han i den kommun, där han är bosatt, deltagit i det kommunala livet på ett sätt, som för ett par år sedan mycket ingående skildrades i en artikelserie i *Dag. Nyh.*

Denne man, som sålunda straffats för förfalskning och stöld samt vidare häktats och inspärrats för rån, sitter för närvarande som landstingsman i sitt hemlän och var i årets valrörelse en av sitt parti reklamerad och utnyttjad agitator, som därvid gjorde kandidande riksdagsmän sällskap på dessas föredragsturnéer. Eftersom det parti, han tillhörde, långtifrån tillhörde de mindre, kunde hans assistens ej gärna motiveras av bristen på agitatorer.

Det vare oss fjärran att intaga en sådan ståndpunkt som att ett straff skall brännas fast på den straffade för livet. Utan några egentliga meningsmotsättningar borttog årets riksdag de gamla påföljdsstraffen. Vad en person kan ha gjort sig skyldig till i ungdomen under ett olyckligt ögonblick eller i en olämplig miljö kan och bör glömmas, om vederbörande senare bemödar sig om ett oförvitligt förhållande till medmänniskor och samhället. Likaså må de, som dömas för brott utan brottsligt uppsåt, åter få sin fulla chans efter det att straffet avtjänats. Vidare bedömer opinionen — med rätt eller orätt — politiska brott såsom faktiskt icke vanfrejdande; vid årets val ha åtminstone tre förut för politiska brott straffade invalts i Andra kammaren. Vare sig den straffade gjort sig skyldig till brott med brottsligt syfte eller allenast vållat skada, måste det ligga i samhällets intresse att de efter fängelsevistelsens slut ej hindras i strävan att göra sina insikter och sin arbetsförmåga gällande. Men därifrån och till att tolerera att såsom förbrytare förut straf-

fade — och till på köpet mer än en gång straffade — framträda som folkledare är steget långt, mycket långt. Även demokratien — rättare sagt i synnerhet demokratien — har behov av en viss moralisk etikett. Till den etiketten måste höra, att de, som beklädas med förtroendeuppdrag eller såsom agitatorer genom kritik av andra partier och människor göra anspråk på att vägleda väljarna, själva kunna uppvisa ett minimum av oförvitlighet. En person, som meriterat sig genom förfalskning, stöld och som skogsgangster, kan — även om omdömesförmågan härvid skulle ha varit omtöcknad — omöjligen uppfylla dessa minimianspråk.

Föreliggande fall har valts som det mest beklämmande exemplet på en labilitet i fråga om samhällsmoralisk uppfattning, vilken skulle kunna tillåta allt och ursäkta allt. Man behöver ej måla i svart, om man påstår, att denna labilitet har blivit oroväckande stor. Även om det ej rörde sig om kriminella företeelser, kunde det omöjligen kallas för någon seger för den sunda folkstyrelsen, när Svensk-Importmännen den ene efter den andre återbördades till eller invaldes i riksdagen. Det kan icke heller vara uppbyggligt att se, att en stor ekonomisk intresseorganisation med anspråk på att leda en hel samhällsklass som resetalare anlitar en f. d. riksdagsman, vilken för bedrägeribrott måste lämna Helgeandsholmen och överflyttas till en annan holme. Vi stanna härvid med exempelsamlingen. Vi upprepa, att vi finna det endast i sin ordning och av rent humanitära skäl högeligen påkallat att icke lägga några hinder i vägen för att straffade åter inpassas i samhällslivet på sådana poster, där de få användning för sin arbetskraft. Men demokratiens *förtroendemän* måste uppfylla ett visst mått av medborgardygder. Strikta regler kunna ej uppställas för bedömandet av olika fall. Det sunda förnuftet, det allmänna rättsmedvetandet får vara regulatorn. Och detta säger, att folkstyret i längden icke kan gagnas av någon slapphet i de moraliska värderingarna. Börjar opinionen ge efter, är man snart ute på det sluttande planet. I stället för att visa slapphet måste opinionen reagera strängt. Endast därigenom kan man stämma i bäcken. Och endast därigenom kan folkstyret tillvinna sig det allmänna förtroende, som är huvudvillkoret för att det skall fungera med den auktoritet, som vår söndersprängda tid kräver.

Svenska krigarmonument. Den nationella livsyttring, som tagit sig uttryck i resandet av Narvamonumentet, har hälsats med sympati på alla håll utom i vissa ultraradikala kretsar, som troget sin sterila och livsfientliga negativism fört till torgs sitt sedvanliga klander och skriket om chauvinistisk löftespolitik, om utmaning mot Ryssland m. m. Samtidigt som dessa bleksiktiga personer varmt prisa den ryska nationalismen, beskärma de sig över att Sverige anser sig böra föra svenskhetens talan och vilja ej ens på historiens område tillåta en nationell manifestation. De äro mer ryska än ryssarna själva, vilka äga förnuft nog att ej göra väsen av en i och för sig fullt naturlig sak. Som verkligheten i dag gestaltar sig, måste det

ligga inom Sveriges — liksom varje annat lands — intresse att hålla på sitt och trygga de värden, som i förgången och nuvarande tid konstituera svenskt väsen. Narva är en förträfflig exponent därför, alla invändningar till trots. Mannakraft och nationell offervillighet ingå ej i våra kulturbolsjevikers utrustning, och liksom tarvligheten och ondskan ej pläga få någon sentima hyllning må dvärgalåten även lämnas åt den stora tystnaden. Genteomt talet om att Narvamonumentets resande på estniskt håll skulle tolkas som en svensk försvarspolitisk utfästelse må endast tilläggas, att esterna själva bestämt avvisat denna tanke, alldeles oavsett att de ingalunda äro tillräckligt okunniga om svensk politik för att därvidlag göra sig några illusioner.

Vid Narvamonumentets avtäckning syntes en tidning vilja göra gällande, att Sverige skulle brista i pietet mot fädrens bragder på slagfältet. Uttalandet innehåller tvivelsutan en kärna av sanning men kan ej anses fullt rättvist. Undersöker man saken, finner man många platser, där eftervärlden i sten eller koppar bevarat minnet av den svenska krigsmaktens insatser. Man finner vidare, att icke blott den ärorika segern utan även det hedersamma nederlaget hylats. Det har alltså ej varit tal om skrytsamhet och punschpatriotism utan om en gärd till den trofasta pliktuppfyllelsen och det ärliga svenskmannasinnet.

En inventering av antalet minnesstenar över drabningar i Sverige ger följande resultat. Från medeltidens krig hava hugfästas slagen vid Kungslena 1208 och Gestilren 1210, striderna på Gotland 1313 och 1361, drabningen vid Falköping 1389, slaget vid Brunkeberg (Sten-Sturemonumentet i Uppsala) och fäktningen vid Bogesund 1520. Gustaf Vasas frihetsrörelse har särskilt i Dalarne bevarats i troget minne, och här finnas minnesmärken i Mora, Rättvik, Svärdsjö, Torsång, Isala lada och Sälen. Striderna vid Brunnbäcks färja och Läby vad 1521 hava ej heller blivit bortglömda. Från senare hälften av 1500-talet märkas slagen vid Axtorna 1565 och Stångebro 1598. Jesper Mattssons Cruus' lyckade fäktning mot danskarna vid Kinna 1611, smålänningarnas framgång vid Tenhult 1611 och Gustaf II Adolfs räddning vid Vittsjö 1612 hava likaså hedrats med minnesmärken. Från en något senare tid märkas prästen Daniel Busecovius' segerrika tåg mot Särna 1644, striden vid Genevad 1657 samt drabningarna vid Fyllebro 1676, vid Lund 1676 och Landskrona 1677. Av stora nordiska krigets tilldragelser må nämnas Hälsingborg 1710, Strömstad 1717, Skogsö vid Saltsjöbaden 1719 samt Armfeltiska tåget, vilket hedrats med minnesmärken i Duved, Handöl, Ånn och Bustvålen. Slutligen märkas minnesmärken över striderna vid Hörnetors och Sävar 1809. Nämnas må även minnesmärkena vid Älvsnabben och Peenemünde, Gustaf II Adolfs avseglings- och landstigningsplatser 1630. Dessutom tillkomma en mängd minnesmärken över svenska arméns mötesplatser samt över enskilda härförare eller krigshjältar såsom Engelbrekt, Johan Banér (jättstenen i Linköping), Lennart Torsensson (minnesstenen i Forstena, Västergötland), Erik Dahlberg (Karls-

krona och Turinge), Magnus Stenbock (Hälsingborg), Georg Karl von Döbeln (Umeå och Stenstorp), Wilhelm von Schwerin (Tärna i Västmanland), Zacharias Bång (förebilden till Sven Dufva, Lycksele) m. fl. Begravningsplatser för i fältsjukan döda soldater äro också uppmärksammade med minnesmärken, likaså de under världskrigets neutralitetsvakt dödade.

De svenska härtågen utomlands ha hugfästats med en rikhaltig samling av minnesstenar, vilka rests dels av svenskar, dels av respektive länders invånare. Listan på minnesstenar från skilda delar av Europa är ganska imponerande. Det skulle föra för långt att räkna upp alla, och här skola blott de mest kända platserna nämnas. I Danmark märkes i Binderup en minnessten över Karl X Gustafs tåg över Bälten samt i Dybböl och Als över svenskarnas insatser i 1864 års krig. Norge uppvisar minnesmärken vid Fredrikshald 1718 och Trangen 1808. Finland äger en rikhaltig samling, såsom vid Rautus 1656, Hangö udd 1714, Porrosalmen och Parkumäki 1789, Svensksund 1790, Siikajoki, Revolaks, Lappo, Alavo, Jutas, Oravais och Virta bro 1808, Tammerfors 1918 o. s. v. Tyskland har att uppvisa minnesstenar vid Werben och Breitenfeld 1631, Nürnberg och Lützen 1632, Frau-stadt 1706 och Bornhöft 1813, Tjeckoslovakien Brünn 1645 och Prag 1648, Ryssland Poltava 1709 och Rumänien Bender 1713. Vad beträffar Östersjöprovinserna återfinnas minnesmärken vid Narva 1700 och Gemäuerthof (Kurland) 1705. Slutligen bör nämnas, att sjöslagen vid Svensksund och Hogland äro hugfästade med minnesstenar på Skeppsholmen i Stockholm och i Hoglandsparken i Karlskrona.

I stort sett äro alltså våra härfärder väl utprickade. Givetvis finnas åtskilliga valplatser, vilka ännu lysa tomta, såsom Brännkyrka, Wittstock, Jankowitz, Warschau, Kliszov, Holofzin, Willmanstrand m. fl. — för att ej tala om sagans Fyrisvall —; dessutom synas vår flottas bragder härvid i flera fall förgätna. Karakteristiskt är, att flertalet minnesmärken blivit resta i sen tid. Särskilt gäller detta Finland och Östersjöprovinserna, vilka, så länge de lydte under rysk spira, voro portförbjudna för dylika historiska erinringar. Estland har sist av alla fått ett svenskt minnesmärke, varför man ej beträffande detta land kan tala om något monumentslöseri. Överhuvud taget har Sverige i denna sak endast följt exemplen från utlandet. Måhända äro våra monument mindre monumentala än ofta i utlandet — såsom mycket riktigt påpekades av N. D. A. i samband med Narva-festligheterna — men de hedra därför icke mindre våra fäders insatser, så som vi äro dem beundran och tacksamhet skyldiga.

Kampen mot religionsförföljelsen i Sovjetryssland. Den ryska folksjälen är av gammalt mystiskt religiös, och då man hos många ryssar lyckats totalt förtränga de trosföremål, som förut fyllde själarne, ha dessa i stället intagits av en starkt nationalistiskt färgad tro på det inomvärldsliga lyckorike, som skall uppstå, när kapitalismen är besegrad, alla klasskillnader utplånade och sovjetväldet genom världsrevolutionen befriat alla andra folk från de-

ras »ok». Betecknande för sovjets inställning är följande yttrande av *Lenin*: »En hel värld av smuts, av synd, av våld och fysisk smitta är — emedan den framträder öppet — vida mindre farlig än den mest subtila, förändligade och rena gudsidé.»

Inom sovjetriket bedrivs propagandan mot religionen särskilt av »*de kämpande gudlösas förbund*», som står i intim förbindelse med »*de proletära fritänkarnas föreningar*» och liknande organisationer i talrika andra länder. Märkliga äro en del uttalanden i »*riktlinjer för de kämpande gudlösas verksamhet*». Så skriver förbundets ledare, *Jaroslavski* (alias Gubelmann) i dess tidskrift *Besbosjnik* bl. a.: »Blott en opportunist kan tro, att den religiösa människan kan vara kommunist. På den antireligiösa fronten finns ingen vilodag, intet vapenstillstånd. Tvärtom måste vi aktivera denna front, reorganisera hela den antireligiösa propagandan, bättre utrusta våra kamptrupper. Vi måste icke blott framhålla, hur religionen fjättrar oss socialt, utan även utnyttja den vetenskapliga kritiken på religionen, klargöra den avgrund, som skiljer religionen från vetenskapen och hjälpa massorna att komma *över* denna avgrund. Det är vår uppgift för de kommande åren. Ty kampen *mot* religionen är kampen *för* socialismen.» — »Riktlinjerna» taga sikte på gudlöshetsundervisningen i skolorna och på verksamheten bland bönderna. Särskild uppmärksamhet ägnas vidare åt att inleda och utvidga förbindelserna med antireligiösa organisationer i utlandet. Slutligen rekommenderas livligt *arbete i kolonierna*, d. v. s. bland färgade folk i främmande världsdelar. I Frankrike utges publikationen »*Terre nouvelle*» — ett motstycke till den i Ryssland utkommande »*L'Église vivante*», vars specialitet är att skandalisera kyrka och präster. Illvilliga propagandister innästla sig i kristna företag, sprida insinuationer och lögnaktigt skvaller.

Svårast har naturligtvis den nedbrytande verksamheten gått ut över religion, kyrkor, präster och religiösa församlingar inom sovjetunionen själv. I första hand drabbade förödelserna den grekisk-katolska eller »ortodoxa» kyrkan. Av dess tiotusentals större och mindre kyrkor och kapell samt kloster återstå numera några få hundratal. Ofantligt många ha bränts eller raserats; andra ha omvandlats till klubblokaler, teatrar, biografier, »gudlöshetsmuseer» m. m. Några märkligare kyrkor bibehållas för att visa turister. Massor av präster — från metropoliter och biskopar till de enklaste poper — ha dels avdagatagits, dels kastats i fängelse eller släpats bort till »arbetsläger» vid gruvor, vid järnvägsbyggen i Sibiriens skogar, till Solovetskiöarna i Vita havet för att träla och lida i årtal — deportationerna gälla ofta i tio år — och i många fall duka under såväl av köld, svält och umbäranden av alla slag som av ett omänskligt hårt arbete. Enligt en polsk tidning (*Viskresnoje Tekenje*, Varsjava, n:r 7 för 1936) uppskattas antalet ortodoxa präster, som på sådant sätt behandlats, till omkring 40,000.

Om än något senare ha förföljelserna gått fram lika fruktansvärt över katoliker, protestanter och sekterister i Ryssland. Mycken upp-

märksamhet har givetvis i protestantiska länder väckts av förföljelserna av evangeliska präster och deras familjer. Där funnos tidigare nära 200 församlingar med 800 gudstjänstlokaler och 230 präster. Av de sistnämnda voro i oktober 1935 ännu 14 i funktion; i februari d. å. funnos blott 8 kvar. I utlandet sprides uppgiften, att religionsförföljelserna äro på retur, att antalet avsatta och dömda präster avtager. Det sistnämnda är nog riktigt; men *det beror på, att det finns så få — snart inga mer kvar att avsätta!*

Länge hade blott periodiska protester rests mot dessa ohyggligheter. Omsider har organiserats en politisk motaktion, ej blott mot religionsförföljelserna i sovjetunionen utan även mot ateistpropagandan i andra länder. På engelskt initiativ igångsattes i oktober 1933 Pro-deo-rörelsen, omfattande representanter för olika kyrkosamfund. Den har sitt centrum i Genève, varest en kommission (P. D. K.) med särskild byrå upprättats, samt är förgrenad till en rad länder, där lokala kommissioner bildats. Kommissionen, som ej utgör en förening i vanlig mening, har tagit till uppgift att understödja de kristna kyrkornas motaktioner mot religionsförtryck liksom att hjälpa förföljda trosförvanter. Den vill genom publicistisk verksamhet, utställningar, föredrag o. dyl. öka människors kunskap om gudlöshetspropagandan samt väcka deras samveten till insikt om och ovillkorlig plikt att bekämpa denna. Den förtjänar allt stöd, både ideellt och materiellt. En viss avspänning av religionsförföljelserna i Ryssland har redan inträtt, vilket torde få tillskrivas den internationella reaktionen mot barbarismen. Men denna avspänning torde få anses som taktik eller camouflag.

Ty hur är det i verkligheten? Att de ryktesvis omtalade ansatserna till reträtt skulle ha lett till något bestående resultat av betydelse, är ej känt. I sovjettidningen Pravda (d. 3 febr. 1936) omtalas »de gudlösas» förbunds omfattande arbete bland folk i fabriker, kollektivjordbruk och gruvor. Man har bildat omkring 5,000 »celler» — omfattande c:a 5 miljoner aktiva »kämpar» — samt upprättat 30 gudlöshetsmuseer. Förbundet håller tiotusentals lokala möten årligen. Under kampanjen mot påskfirandet (1935) — den ortodoxa kyrkans största högtid — höllos över 3,600 möten. *Lenins* änka, *Kroupskaja*, har i förbundets tidning (nov. 1935) uttalat, att uppfostran av de ateistiska barnen var och förblev sovjetstatens mål.

Tjänar det då något till att med en stor apparat kämpa mot sovjets antireligiösa manifestationer? Härtill kan svaras, att det icke är så helt med »de gudlösas» framgångar ens i Ryssland. I centralrådet för »de kämpande gudlösas förbund» (augusti 1935) klagades över, att det antireligiösa arbetet betänkligt avtagit. I Leningrad ha många »aktivister» övergivit den aktiva propagandan — likadant i Ukraina och på diverse håll i norr, i Sibirien m. fl. trakter. »Cellernas» medlemsantal har betydligt minskats. Det är något »artificiellt» över hela rörelsen. Belysande är även att sovjetidskriften »Die neue Welt» (citerad efter den ryska dagliga tidningen »Poslednije Novosti» den 7 okt. 1935) klagar: »Vi se i U. S. S. R. unga personer, som ge-

nom grundligt studium av fysik bragts därhän att predika uppenbar idealism. Dessa ungdomar bilda rent av ett slags prästsällskap.» Förf. i den ryska tidskriften anmärker därvid föraktfullt, att i den borgerliga Västern — efter en period av materialism — vetenskapsmän och präster numera slutit sig samman för att söka sanningen. Han inlåter sig ej på några reflexioner över orsakerna till den likartade företeelsen i Ryssland, där det dock ej kan vara fråga om några borgerliga inflytelser. Sovjetförfattaren nöjer sig med följande anmärkning: »*Engels* har dock skrivit, att det icke finnes och icke *kan* finnas någon skapare. Hur är det då möjligt, att man ännu 1935 i U. S. S. R. vågar motsäga detta fastställda faktum?» —

»De gudlösa» ha stött på en för dem ödesdiger motsägelse: *Lenin* har en gång förklarat, att roten till fromheten är ängslan. Den religiösa tron hos massorna i kapitalistiska länder hålles vid liv, genom att den härskande klassen brukar religionen till att skrämma, undertrycka och utnyttja folket. När kommunisterna upphäva kapitalismen, borttaga de anledningen till ängslan, motivet till religionen försvinner och denna förlorar därmed sin makt över själarna. — Nu visar emellertid erfarenheten från Sovjetunionen, att denna klyftiga teori icke håller streck. Trots det att privatkapitalisterna försvunnit, lever religionen ännu segt kvar hos massor av människor. Där det kan ske — ibland nattetid ute i ensliga skogar — samlas människor till mässa eller påskfirande. Förstuckna poper finnas, livnärande sig och de sina som skomakare eller av annat slag av hantverk, men beredda att i smyg tjäna religionens sak. T. o. m. i nyupprättade städer, såsom Magnitogorsk, där ingen kyrka byggts och ingen präst får slippa in, ge sig religiösa behov till känna hos en del innevånare. »De gudlösa» kunna icke förstå, att ej religionen försvinner. Det stämmer icke med *Lenins* djupsinniga teori.

Kampen mot »de gudlösa» och deras eftersägare och emissarier överallt i jordens olika länder är nog icke utsiktslös. Men den fordrar ihärdighet och planmässighet.

C. G. Santesson.